

Beszéljünk a női szexualitásról!

Éjszakai állatkert. Antológia a női szexualitásról. Szerkesztette:

Forgács Zsuzsa Bruria, Gordon Agáta, Bódis Kriszta.

Jonathan Miller-Artizánok, Budapest, 2005

Antológia a női szexualitásról, hirdeti az *Éjszakai állatkert* alcíme. A novellaantológia témája nem újdonság az irodalomban, olvashattunk már erről nőktől és férfiktól egyaránt. A szexualitásról szóló beszédek sokasága jellemzi korunkat, Michel Foucault állapítja meg, hogy az elmúlt három évszázadban „a nemiség körül, a nemiség ürügyén valóságos diszkurzív robbanásnak vagyunk tanúi”¹. Tehát az *Éjszakai állatkert* egy folyamatba kapcsolódik be. A kötet szerkesztői, az Artizánok (Forgács Zsuzsa Bruria, Gordon Agáta, Bódis Kriszta) mégis nővumként identifikálják a gyűjteményt, hagyományteremtő szándékukra utal, hogy az antológia A Nemlétező Női Irodalom Kitakart Psyché sorozatának első darabjaként jelent meg. A sorozatcím elgondolkodtató, hiszen vannak írónőink, költőnőink, kánonon innen és túl egyaránt. Az irodalom neme pedig szintén problematikus, Bán Zsófia kérdez rá², Martos Gábor határozott nemmel válaszol³, elutasítja a női irodalom meglétét, és ugyanez a vélemény olvasható ki Halmi Tamás *Se éjszaka, se kert* című kritikájából is.⁴ Valamiféle hiány mégis érezhető a női irodalom területén, nem véletlenül hozta létre Weöres Sándor Psychét, Esterházy Csokonai Lilit vagy Parti Nagy Lajos Sárbogárdi Jolánt, illetve a hozzájuk tartozó műveket. Psyché, Lili és Jolán férfiak által életre keltett nőalakok, ezért az általuk létrehozott alkotásokon is érezhető a férfi nézőpontja, főleg a szexualitással kapcsolatos részekben, ahol – mutat rá Ineke Molenkamp-Wiltink – a férfifitest a homályban marad, a női test leírása sokkal gyakoribb.⁵

Az *Éjszakai állatkert*ben már valódi nők írnak saját szexualitásukról, ám több esetben e motívum nem tölt be központi szerepet. A szerepek, nemek

¹ Michel Foucault: A szexualitás története. A tudás akarása. Budapest: Atlantisz Könyvkiadó, 1996. 19. o.

² Bán Zsófia: Van-e az irodalomnak neme? Előadás a Mindentudás Egyetemén.

³ Martos Gábor: Terepvizsgálatok a magyar nők erotikus irodalmáról (Balla Zsófia, Hervay Gizella et al.) in: Korunk, 2000. 10. p. 25–27.

⁴ www.terasz.hu

⁵ Ineke Molenkamp-Wiltink: A női perspektíva szerepe Weöres Sándor Psyché és Esterházy Péter Tizenhét hattyúk című művében. Jelenkor, 1994. 6. p. 533–544.

gyakran itt is kérdésesek, az olvasó nem mindig tudja, hogy egy-egy történet szereplői nők és férfiak, vagy csak nők. Kiss Noémi *B., B. és B.* című novellájában például csak több oldal után tisztázódik, hogy két nő szerelméről olvasunk. Így nem érvényesül mindenütt a szubjektum-objektum felcserélődése, azaz nem minden esetben válik a férfi a női vágy tárgyává, a leszbikus-szövegekben a nő marad az továbbra is, a változás csak annyi, hogy női szemszögből mutatkozik meg.

A vaskos könyv harminchárom szerző novelláit tartalmazza, a fülszöveg harminchárom eredeti, magával ragadó hangot ígér. Ezek a hangok nagyon különbözőek, a már elismert írók (Bánki Éva, Bán Zsófia, Erdős Virág, Karafiáth Orsolya, Lángh Júlia, Polcz Alaine, Tóth Krisztina stb.) mellett találunk kezdőket és más művészeti ágban tevékenykedőket is, akik csak kirándulást tettek az irodalomba, Bárdos Deák Ágnes énekesnő, Drozdik Orsolya főként képzőművész, Fiáth Titanilla szövegíró és MC, Nagy Kriszta Tereskova festő. Ez utóbbi csoportba sorolhatnánk Boncza Bertát, Kosztolányiné Harmos Ilonát és Korzáti Erzsébetet is, akik egyáltalán nem illeszkednek a kompozícióba, a kortárs írók körébe. Ha a szerkesztők velük a női irodalom hagyományát akarták alátámasztani, akkor mindenképpen idekívánkozna Kaffka Margit is, mondjuk a *Hangyaboly* című művének részletével. A szerzők heterogenitásának természetes következménye a gyűjtemény színvonalának egyenetlensége. Valamint a fejezetekre osztás is kívánivalókat hagy maga után, esetlegesen hat. A kevesebb néha több elve jól alkalmazható a kötetre. A szerkesztők harmadrendű alkotásokat is beemltek a kötetbe, ezzel eredeti szándékuk ellentétét érték el, a nőirodalom propagálása helyett épp rontották annak hitelét. A könyvön a „most majd mi megmutatjuk” gesztusa érezhető.

A szexualitásról való beszédmód tekintetében kiemelkedő írások mellett, mint amilyen Bán Zsófia címadó novellája, sok alkotás az olcsó szerelmes regények stílusában íródott. Nem hoztak létre új nyelvet a téma megfogalmazására, a már meglévő nyelvi eszközöket, kifejezésmódokat vették igénybe. A legtöbb elbeszélés erősen szókimondó, helyenként durva, a leírások a pornográfia felé hajlanak, ha a pornográfiát nem pejoratív értelemben használjuk, hanem mint a szexuális aktus és arra vonatkozó mozzanatok megjelenítését. A burkolt célzásoktól a pontos, durva megnevezésig mindent megtalálunk a könyvben. Bánki Éva *Horror vacui* című novellájában csupán az „elbán”, „megbán” ige szerepel, ha „arról” van szó. Kupcsik Lidi hősei *A kalandorban* szeretkeznek, mint a szerelmes regények szereplői. Tóth Krisztina *Törésvonalában* „a férfi elkezdte lefelé sodorni a bugyiját, és ott a folyosón állva, a levegőben tartva őt, beléhatolt”. Kiss Noémi *Trans* című szövegében már az én-elbeszélő „egy lukas koszos összehányt WC-ben” érzelmek nélkül adta oda magát egy arabnak, aki azt állította, hogy „ő nem tud csak úgy baszni, [...] ő megadja a módját”. Bódis Kriszta már pontosan, szókimondóan írja le magát az aktust, mindent a nevéen nevez.

A szexualitás leplezetlen megfogalmazásával a kötet beleilleszkedik a kortárs irodalom tendenciába, hiszen irodalmunk nagykorúvá vált az *Egy nővel*, ahogy Nadas Péter fogalmazott. Az *Éjszakai állatkert az Egy nő* ellentétként, kiegészítéseként is felfogható, mivel a kötet novellái női szemszögből íródtak, kitöltik Esterházy művének üres helyeit. A befogadást illetően is figyelembe kell venni a nézőpontkülönbségeket, a könyv különböző olvasói pozíciókat nyújt nőknek és férfiaknak. „Az ítélkezés férfias szempontból történik, és erősen benne van a beszélő én neme (történetesen hím)”⁶ – írja Kálmán C. György az *Éjszakai állatkert*tel kapcsolatban.

A kötet egyik érdekese darabja Fiáth Titanilla *Mínuszban az ingerküszöböm* című, a szerző által rapnovellaként identifikált valójában behatárolhatatlan műfajú szövege; novellának semmiképp se mondható, inkább egy rap-dal-szöveg. Rímes próza, szójátékokkal teli, és nagyon dinamikus. Eredetisége tagadhatatlan.

Hasonlóképpen játékoság jellemzi Tóth Krisztina *Nagy vonalakban a női szexualitásról* című novelláját. Az író nő ironikusan, gúnyosan a férfiak mindentudására mutat rá, Frédérique Leboyer szülészhez hasonlítja őket, aki mindent tud a nőkről, azt is, hogy szülés közben el kell jutniuk az orgazmusig. Ugyanígy az átlagférfi is nagyon jól ismeri az elméletet a nőkről, az én-elbeszélő véleménye szerint. Meglepő asszociáció a hóékezés mozzanata a szexuális aktusra vonatkoztatva. Tóth Krisztinánál nagyon jól megmutatkozik, hogy ha nem is nevezzük meg a dolgokat, akkor is tudja mindenki, miről van szó. És így sokkal érdekesebb a játék.

Bán Zsófia *Éjszakai állatkert* című keretes novellájában alig történik valami, ez a túlfűtött és végül be nem teljesült vágyakozás elbeszélése. Egzotikus, fülledt éjszakába helyezi szereplőit az író, a külvilág erotikus mozzanatokkal átítatott. Az ösztönök, az állati tulajdonságok dominálnak, „már messziről megéreztem a szagodat”, jelenti ki az én-elbeszélő. Az érzékszervek összekapcsolódnak ebben a buja hangulatban, a szag már az érintést is megelőlegezte. A főhős miközben találkára halad az éjszakai állatkertben – ahol „lenyűgöző mozgalmassággal zajlik az élet”, a különleges állatok is érzik a feszültséget, remeg az ajkuk – „érintésemlekek” villannak fel gondolataiban, a vágyakozás így válik egyre erőteljesebbé. A színek, illatok, jelzők zsongása, burkolt erotika, bujaság jellemzi a novellát. A kötet igazi gyöngyszeme ez az elbeszélés, sajnálatos, hogy a legtöbb szöveg színvonala elmarad mögötte.

A könyv már megjelenése előtt is nagy médiavisszhangot keltett, az utóbbi időben kevés mű kapott ekkora reklámot, nagy iránta az érdeklődés, már a második kiadás is elhagyta a nyomdát, de az *Éjszakai állatkert* összességében, az igazán értékes novellák ellenére is csalódás.